

Received / Makale Geliş Tarihi 27.08.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 20.10.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(100), 2579-2592

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10028764

Dr. Öğr. Üyesi Kudret Aras
<https://orcid.org/0000-0002-3764-5107>
Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bingöl / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/03hx84x94>

Varlığın İşitilmesi Bağlamında Logos Kavramı

The Concept of Logos in the Context of the Hearing of Being

ÖZET

Bu makalede, Heidegger'in, Logos kavramını, Herakleitos'un 50. Fragmanından itibaren nasıl açıkladığı ele alınmıştır. Fragman Heidegger'in çevirisiyle şu şekildedir: “Beni değil Logos'u işiterek, Her şeyin bir olduğunu kabul etmek bilgeliktir”. Heidegger, Logos kavramını açıklamak üzere ele aldığı bu fragmanı, bir konferans olarak sunmuştur ve bu surum daha sonra *Denemeler ve Konferanslar* başlıklı kitapta, 1954 senesinde yayınlanmıştır. Makalede, Heidegger'in Logos hakkındaki düşüncesini daha iyi anlamak için 1927 senesinde yayınlanan *Varlık ve Zaman* ve 1953 senesinde yayınlanan *Metafizik Giriş* adlı kitaplarına da değinilmiştir. Heidegger, Platon ve Aristoteles'ten sonraki dönemlerde, felsefi düşünmenin Mantık (*Logic*) ile önünün kesilmesine karşı, Logos'un kökensel ve etimolojik incelemesinin yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu incelemesinde Heidegger, Legein fiili ile bağlantısı sonucunda Logos'un “bir araya toplayan koyma” tanımına ve Physis ile ilişkisi sonucunda da “doğasını gizleyen ve açığa çıkaran” tanımına ulaşmıştır. Heidegger Logos'un physis (*doğa*), aletheia (*açığa çıkma*) ve polemos (*mücadele*) ile kökensel birliğini vurgulayarak, Logos'un özsel olarak “Herşey Birdir”in anlamını ifşa ettiğini ortaya koymaktadır. İnsanların Logos'un ifşa ettiği bu gerçeği duymalarının yolu, düşünsel ve mantıksal çıkarımlar yapmak değil, gerçek bir dinleme eylemiyle, herşeyi bir araya toplayan Logos'a aidiyet içinde teslim olmaktır. Bugünkü anladığımız anlamda “doğa” olarak çevrilen “physis” gerçek anlamda anlaşılırsa Logos da gerçek anlamda anlaşılacaktır. Böylece, Varlık ve Düşüncenin birleştiği bu noktada, Logos'ta açığa çıkan “Herşey Birdir” ilkesi, hem söylenen hem de işitilen düzeyde bir araya gelerek, Bilgelik geçtiği düşünce patikasının önünü açacaktır. Bu durumda Bilge, Logosa aidiyeti içinde, söyleneni olduğu gibi dinleyen, çelişki gibi görünen görünüşleri kendi çabasında verdiği mücadele ile Aynıya getirerek uyuma tanıklık eden kişidir. Ancak “Herşey Birdir” bir yaşam ilkesi olmanın ötesinde, gerçek bir düşünme çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Heidegger, Logos, Varlık, İşitmek, Teslimiyet.

ABSTRACT

This article discusses how Heidegger explains the concept of Logos from the 50th fragment of Heraclitus. The fragment is as follows, in Heidegger's translation: “When you have listened not me but the Meaning, it is wise within the same Meaning to say: One is All”. Heidegger presented this fragment to explain the concept of the Logos as a lecture, which was later published in the book *Essays and Lectures* in 1954. In order to better understand Heidegger's thoughts on Logos, the article also refers to his book *Being and Time*, published in 1927, and *Introduction to Metaphysics*, published in 1953. Heidegger argued that an originary and etymological analysis of Logos was necessary to counter the obstruction of philosophical thinking by Logic in the periods following Plato and Aristotle. In this analysis, Heidegger arrived at the definition of Logos as “the Laying that gathers” as a result of its connection with the verb Legein and “that which conceals and reveals its nature” as a result of its relationship with Physis. By emphasizing the fundamental unity of Logos with physis, aletheia, and polemos, Heidegger reveals that Logos essentially reveals the meaning of “All is One”. The way for human beings to hear this truth revealed by the Logos is not through intellectual and logical deduction but through a true act of listening, surrendering in belonging to the Logos that brings everything together. If “physis”, translated as “nature” in the sense we understand it today, is truly understood, the Logos will also be truly understood. Thus, at this point where Being and Thought merge, the principle of “All is One” revealed in the Logos will come together at both the spoken and the heard level, paving the way for the path of thought that Wisdom traverses. In this case, the Wise is the one who, in his belonging to the Logos, listens to what is said as it is, and witnesses the harmony by bringing the appearances that appear to be contradictory to the Same through his struggle. However, “All is One” is more than a principle of life, it is a real effort of thinking.

Keywords: Heidegger, Logos, Being, Hearing, Submission.

1. GİRİŞ

Modern Batı düşüncesinde, varlık ve düşüncenin birbirinden ayrı bir noktaya gelmesi, başta Heidegger olmak üzere birçok çağdaş filozofu yeniden düşünmeye sevk etmiştir. Çünkü varlıkla ilişkiyi kopararak ortaya konulan zihinsel üretimler ve kavramlar, oldukça kalıpsal, matematiksel ve içi boş bir hal almış durumdadır. Bu türedi kavramların içinde kalarak geliştirilen yeni düşünme biçimleri de kendilerini asla belirli kalıplardan ve yapaylıklardan kurtaramayacaktır. Çünkü zihin ve varlık düalizmine yol açıp ardından da varlığı terk ederek zihinsel düşünmeyi ön plana çıkarmakla, adeta varlıkla olan kökensel bağ ortadan kalkmıştır. Öyleyse yapılması gereken, modern düşüncenin geldiği bu noktanın dışına çıkabilmek ve yeni bir yol arayışında olmaktır. Bu nedenle Heidegger'in de belirttiği gibi, yeni yol arayışında olduğumuzu gösteren bir tutum içinde hareket ederek, varlığın izini sürmemize olanak verecek olan patikalardan yürümeyi denemek gerekir. Günümüzde adeta içi boşalmış ve kuru bir kabuğa dönmüş ve özsel anlamını yitirmiş kavramlar karşısında Heidegger, dil, kavram ve mantığın, Varlıkla buluştuğu nokta üzerinde düşünceler üretmiştir. Bu nedenle varlık ve Logos'un aynı şey olduğu bir düzlem üzerinde düşünmek istemektedir. Heidegger'in çabası, Logos'un mantığa, Sözün kelimeye dönüştüğü noktada anlaşılmalıdır.

Batı felsefesinin kalıplaşan ve donuklaşan düşünme biçimi, kendisini metafizik düşüncelerde göstermiştir. Bu nedenle metafizik düşüncenin geldiği noktanın temel dayanak noktalarının yeniden gözden geçirilmesi ve kökensel hataların ve yanlışların ifşa edilmesi gerekir. Böyle radikal bir düşüncenin gerçekleşmesinin ilk ve tek koşulu, bu yanlış noktadan "sıçrayarak" (*Leap*) çıkmaktır (Heidegger, 2000: 6). Çünkü Batı düşüncesinde açılan gedikler, eksikler bir takım düşünce takviyeleriyle giderilebilecek bir durum değildir. Heidegger bu amaçla Sokrates-öncesi filozofların düşüncelerini incelemiş ve bugün kullanılan kavramların onların düşüncelerinde hangi anlamlarda kullanıldıklarını tespit etmeye çalışmıştır. Böylece de kelimelerin günümüzde kullanılan anlamlarının, aslında ne kadar ilk ve öz anlamlarından uzaklaşmış olduğunu göstermeyi hedeflemiştir.

Bu çalışmanın amacı Heidegger'in "Logos" düşüncesini ortaya koymaktır. Çalışmada özellikle Heidegger'in, Herakleitos'un 50. Fragmanını yorumladığı "Logos" başlıklı metni üzerinde durulacaktır. Heidegger, bu metni 1951 senesinde konferans olarak vermiştir ve metin "Denemeler ve Konferanslar" başlığı altında Almanya'da 1954 senesinde yayınlanan kitap içinde yer almaktadır. Ancak çalışmada, kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için, 1927 senesinde yayınlanan *Varlık ve Zaman* ve 1953 senesinde yayınlanan *Metafiziğe Giriş* adlı eserlerde geçen Logos kavramı incelemelerine de yer verilerek, Heidegger'in Logos kavramını anlamak için hangi düşünce patikalarında yürüdüğü gösterilmeye çalışılacaktır.

2. VARLIK VE ZAMAN'DA LOGOS

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da, Logos'un daha sonra kazandığı "akıl, yargı, kavram, tanım, sebep, ilinti" (Heidegger, 2008: 33) anlamlarının birer yorum olduğunu öne sürerek, bu anlamların arkasında gizlenen gerçek anlamı bulabilmek için fenomenoloji yöntemini uygulamıştır. Bunun için Aristoteles'in Logos tanımından yararlanmıştır. Aristoteles, Logos'u "...den hareketle" (*apo*) ve "bir şeyi görünür kılmak" (*phainesthai*) birleşiminden oluşan *apophainesthai* kavramından itibaren açıklamıştır. Heidegger'in ifadesiyle "sözle 'sözün edilenin' açığa çıkarılması"dır (Heidegger, 2008: 33). Dolayısıyla logos, bir şeyi kendisinden hareketle görünür kılan (*apo-phainesthai*) nutuk, sözdür. Buradan da Heidegger Logos'un *phone meta phantasias* anlamını yani "sayesinde bir şeylerin görünür hale geldiği sesli beyan" ortaya koymuştur (Heidegger, 2008: 34). Bu anlamıyla "logos" sözcüğü, "fenomene işaret eden bir sunuş mantığı" olup, "bir şeyi gizli iken gün yüzüne çıkarmak" anlamında "bir şeyin ne olduğunu açmak veya meydana getirmek" ile alakalıdır (Küçükalp, 2008: 155).

Heidegger, *Varlık ve Zaman*'da Logos'un yargı sistemleri tarafından, hakikat kaynağı olarak ele alınmasına karşı çıkararak, Yunanlılar'ın hakikatten Logos'u değil "aisthesis"i anladıklarını belirtir. Yani salt müşahedeyi: "bakmak daima renkleri, işitmek daima sesleri keşfeder" (Heidegger, 2008: 34). Heidegger, burada, Logos'un fenomenlerden itibaren kendini açması üzerinde durmuştur. Bu nedenle fenomenolojiyi şöyle tarif eder: *apophainesthai ta phainomena*: Kendini gösterenin (kendini kendisi gibi gösterenin) bizatihi kendinden hareketle görünür kılınması; ki bu da "eşyanın kendisine!" düsturundan başka bir şey değildir (Heidegger, 2008: 35). Eşyanın kendisi, şeylerin kendisini görmek ya da göstermektir. Heidegger için fenomenoloji, fenomenlerin Logos'u olduğu için söz konusu olan sadece görünüş değil aynı zamanda sözdür. Öyleyse fenomenoloji düşüncesinde söz ve görünüşün birliğinin ortaya çıktığı bir "gören söz" söz konusudur. Dorfman bunu şu şekilde açıklar: "Şeylerin kendilerine geri dönüş, şeylere karşı benzersiz bir niyetlilik veya tutum tarzına dönüş anlamına gelir, çünkü onlar ancak onları görerek onlar hakkında

konuşmak ve onlar hakkında konuşarak onları görmek koşuluyla açığa çıkarılabilirler” (Dorfman, 2006: 105).

Heidegger için fenomenolojide başlangıç “şeylerin kendisi”dir ve Logos şeylere karşı bir mesafe içermektedir. Bu nedenle o, *Varlık ve Zaman*’da, Logos ile *aisthesis*’i birbirinden ayırmıştır. Logos, şeyi bir şey olarak gösterir. Bu da Logos’un sentez özelliğini ortaya koyar. Saf göstermeye (*aisthesis*) karşı Logos, şeyi olduğu gibi (*hakikat*) ya da olmadığı gibi (*sahte*) gösterir (Heidegger, 2008: 34). Logos’un kaynaktan özsel uzaklığı, Logos dünyada meydana geldiğinde, oral ya da ifade olarak hitabet esnasında tehlikeye sahiptir. Heidegger bu durumu şu şekilde açıklar:

Asli olarak çekip çıkarılan her fenomenolojik kavram ve önerme, muhabere edilmiş bir ifade olduğundan, yozlaşma ihtimaline sahiptir. Bu durumda onlar boş birer anlayış olarak aktarılmakta, zemin üzerindeki duruşlarını kaybetmekte ve askıda duran birer tez haline gelmektedirler. Aslen “kavranabilir” olanın katılma ve kavranılmaz hale gelme ihtimali, bizatihi fenomenolojinin somut çalışmalarının özünde yatmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmalardaki zorluk, tam da onu kendine karşı müspet anlamda eleştirel kılmakta yatmaktadır (Heidegger, 2008: 37).

Bu durumda tehlike, şeyi olmadığı şekilde göstermektir. Çünkü Logos hem şeyi gösterme hem de gizleme fonksiyonuna sahip olduğu gibi ifade de onunla aynı durumdadır. Fenomenolojinin gayreti, ifadenin Logos’taki somutlaşmasında ortaya çıkan riske karşı tetikte olmaktır. Heidegger’in de belirttiği gibi Logos’un fenomenolojideki ayrıcalıklı yeri apofantik özelliğidir yani bir şeyi görünür kılmasıdır (*varolanın müşahade ettirilmesi*) ve bu nedenle aynı zamanda akıl anlamına da gelir. *Varlık ve Zaman*’da insan, diğer varlıklardan farklı olarak apofantik üretimde bulunan Dasein’dir. Müşahade ettiren Logos, Dasein’a dünyadan farklı olduğunu gösterir. Dorfman’ın da belirttiği gibi, *Varlık ve Zaman*’ın ilk kısmı Logos’un dünyasının fenomenolojik tasviridir yani kendisini açıklayabilecek tek varlık olan Dasein’ın gördüğü dünyanın tasviridir. Demek ki *Varlık ve Zaman*’da Logos, kendisini Dasein’da gösterdiği kadarıyla, yani müşahade ettirme ve transandantal boyutuyla ele alınmıştır. Burada Logos’un nasıl doğal tutum yoluyla şeylerin kaynağına ulaştığı araştırılır (Dorfman, 2006: 107-108). *Varlık ve Zaman*’ın daha sonraki bölümleri, Logos kavramını incelemeyi bırakır. Bundan sonra, şeylerin ya da araç gerecin görülmekten çok kullanılması noktasına yoğunlaşmıştır. Artık, varolandan ziyade, varolanın dünyasallığı üzerinde durulmuştur.

Heidegger’in daha sonraki çalışmalarına bakıldığında, *Varlık ve Zaman*’da Logos incelemesinin oldukça zayıf kaldığı görülür. Zaten Heidegger, kitabın sonunda fenomenoloji tanımını da değiştirmiştir: “Dolayısıyla aşağıdaki mülahazalar, merkezi önemdeki söz konusu meselenin anlaşılmasına hazırlık niteliğinde olup, giriş niteliğindeki önkavram ilamımızdan daha ileriye giden bir fenomenoloji idesi de zaten ancak buradan hareketle geliştirilebilir olacaktır” (Heidegger, 2008: 379). Bunun nedeni de Varlık sorusu sorulmadıkça ve açığa kavuşturulmadıkça herhangi bir cevap aramanın da mümkün olmadığını düşünmesidir (Heidegger, 2008: 462). *Varlık ve Zaman*’ın sonunda yine şunları söyler: “Varlığın nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin kavgayı hâlihazırda çözümleyebilmemiz mümkün değildir çünkü o henüz başlamamıştır bile. Netice itibarıyla bu kavgayı “zorla başlatmak” da mümkün değildir” (Heidegger, 2008: 462). Eserin sonunda da Heidegger, kitabın içeriğinin, Dasein’ın zamansallık yoluyla varlığı anlama girişiminden oluştuğunu belirtir.

Böylece Heidegger’in asıl çabasının kaynağına ulaşma olduğu anlaşılmaktadır. Mesele Logos’la, apofantik nutkun ötesinde, olgusal varlığı ile buluşmaktır. Logos, her zaman belli bir yanılısma temelinde varolur ve fenomenoloji bu yanılısamayı aşamaz. Fenomenolojik düzlemde Logos, “Daha çok kapalılığı açmayı ve kapalılıktan kurtulmayı iddia etmektedir ama bu haliyle ‘gören söz’ olma olarak varlık, nedenini kaybetmektedir” (Dorfman, 2006: 129).

Logos, *Varlık ve Zaman*’da Dasein’ın kaygısının arkasındadır, Dasein, sınırlı varlığını anladığında, Logos, kendini Dasein’ın sessizliğinde ortaya koyar. Öyleyse Logos’un Dasein’ın kendini ve dünyasallığını anlama çabasında ortaya çıktığı düşünülürse, Logos üzerine yapılan çalışmaların, neden *Varlık ve Zaman*’dan sonraki dönemde yoğunlaştığı da anlaşılır. Heidegger, Herakleitos ve Parmenides üzerine çalışmalar yapıp dersler verdikten sonra, Logos ve Düşünme’nin neliği üzerine de daha fazla yoğunlaşmıştır.

Heidegger’in sonraki çalışmalarından da anlıyoruz ki *Varlık ve Zaman*’daki düşünceleri oldukça değişime uğramıştır. Ama *Varlık ve Zaman*, Kontogianni’nin de belirttiği gibi önemini her zaman muhafaza etmiştir. Herakleitos, Parmenides ve diğer Sokrates öncesi filozoflar üzerine yaptığı çalışmalar ve dersler “*Varlık ve Zaman ile Heidegger’in daha sonraki çalışmaları arasında önemli bir kilometre taşı oluşturur; öyle ki,*

Varlık ve Zaman, onun düşünür anlayışının hem arka planı hem de ufku olarak kendini gösterir” (Kontogianni, 2019: 199).

Heidegger *Varlık ve Zaman*'dan sonra, daha çok dil merkezli bir düşünce geliştirmiş ve kavramların etimolojik incelemesini yapmıştır. Şimdi Herakleitos'un 50. Fragmanından itibaren ortaya koyduğu Logos incelemesi ele alınacaktır.

3. LEGEİN VE HOMOLEGEİN BAĞLAMINDA LOGOS'UN TANIMI: BİR ARAYA TOPLAYAN KOYMA

Herakleitos, 50. Fragmanda şöyle diyor: “*Beni değil Logos'u işiterek, Her şeyin bir olduğunu kabul etmek bilgeliktir*” (Herakleitos, 2009: 131).

Logos, adlı yazısında Heidegger, Snell'in çevirisini vermiştir, şu şekildedir: “*İşittiğiniz ben değil de Anlam ise; aynı anlamda şunu söylemek bilgeliktir: Herşey Birdir*” (Heidegger, 1958: 249).

Heidegger çevirisi ise şöyledir: “*Eğer beni değil Logos'u duyduysanız, ona uygun olarak (homolegein/onunla aynı şekilde) şunu söylemek akıllıca olacaktır: “Bir Herşeydir”*” (Heidegger, 2018: 198).

Heidegger, bu cümleden itibaren, işitmenin, söylenen söz ve şeyle aynı anlama geldiğini, aynı şekilde düşünen ve konuşanın da aynı anlama geldiğini dile getirir. Bu durumda, söz ve söylenen şeyin birliği söz konusudur. Heidegger, bu fragmandan itibaren, Herakleitos'un söylediği anlamda işitmek ve söylemenin ne olduğunu açığa çıkarma girişiminde bulunmuştur. Eğer işitilen “Logos” ise, Logos aynı zamanda da söylenen şeydir. Bundan dolayı Logos hem ifade etmek (*énoncer*) hem de ifade edilen şey (*ce qui est énoncé*) olmaktadır (Heidegger, 1958: 251). Logos'un söylediği şey nedir? Fragmanda geçen ibareye göre: “Herşey Birdir” ya da Heidegger'in başka yerlerde çevirdiği gibi “Bir Herşeydir”. Heidegger, bu fragmanı okuduğumuzda bize açık bir ifade gibi geldiğini, oysa açık görünen kısmın asıl sorunu teşkil ettiğini söylüyor. Çünkü bizler çoğunlukla, Herakleitos'un bu fragmanında geçen *Logos*'u, genel kaniyle bildiğimiz şekilde okuyoruz. Bu nedenle öncelikle yanlış anlamların ortadan kaldırılarak, gerçek anlamın kendini göstermesine izin vermek gerekir.

Heidegger, *Logos* kavramının, özünde, “*sistem, oran (ratio), kelime (verbum), dünyanın kanunu, mantık (logique) ve zorunlu düşünce, anlam, neden (raison)*” (Heidegger, 1958: 250) anlamlarından farklı bir anlama sahip olduğunu düşünmektedir. Çünkü *Logos* kavramı, süreç içerisinde, çoğunlukla, ölçü, akıl ve düzen kavramlarına indirgenerek anlaşılmış, özellikle de Mantık düşüncesinde sabitlenmiştir. Heidegger bu durumu aşmak için aklın, akılsızlık ve akıl-dışı olanla karşılaştığı andaki durumunu sorgulamaktadır. Ama bu üçü (*akıl, akılsızlık, akıl-dışı*) hakkında da bir şey söylemek için, aklın varlığının menşei üzerine düşünmek gerekir. Bu düşünme çabası sonucunda Mantık'ın da asıl anlamı ortaya çıkacağı için son derece önemlidir. Bu nedenle, *Logos*'a dikkat edilmediği ve onun başlangıçtaki varlığı takip edilmediği takdirde, “mantıktan ne bekleyebiliriz?” diye soruyor Heidegger (Heidegger, 1958: 250). Bununla beraber Heidegger, yeni bir mantık önermek değil, mantığı kökünden sarsmak ve yeni bir düşünme tarzı geliştirmek istemektedir (Richardson, 2003: 490).

Heidegger öncelikle *Logos* kavramının kökensel incelemesini yapmıştır. Kökensel olarak *Logos*, *Legein*'den gelmektedir. *Legein* “Söylemek, konuşmak” anlamlarına sahiptir. Ama *Legein*, bu anlamlardan daha önce, Almanca, koymak, önüne uzatmak anlamına gelen *Legen* ile eş anlamlıydı. Bu anlamda, ortaya çıkan edim, “bir araya toplama”dır. Bu da şeyi almak ve yeniden bir araya getirmek anlamına gelen, Almanca *lesen*, Latince *legere* fiilleri ile *Legein*'in bağıntı ortaya koymaktadır. Bu kelimelerde daha çok bir ürünün toplanması, bir araya getirilmesi anlamı vardır. Toplamak, şeyleri aramayı ve içeri almayı, onları barınacak bir yere koymayı, koruma altına almayı gerektirir. Sırasıyla önce toplamak, sonra biraraya getirmek, sonra da korumaya almak gerekir. Böylece toplamada ilk akla gelen şey “barınacak yer”e koymaktır. Bu da önünde uzatılan “şey”i koruma altına alma anlamını ortaya koyar. Önünde uzandığına göre hem “açıkta” olduğu hem de “bizi ilgilendirdiği” anlamına gelir. Öyleyse *Legein*, “önünde-birlikte-uzanmaya-bırakmak” anlamında, önünde olanın kapatılmadan açıkta korunması anlamına gelir. Şeyleri birlikte mevcudiyetinde olmaya bırakma suretiyle *Legein*, *gizlenmemişliği içinde önünde-uzananı* “muhafaza etme” anlamını taşır (Heidegger, 1958: 255).

Şimdi asıl mesele asıl anlamı uzatmak, sermek olan *Legein*'in nasıl olup da “söylemek” ve “konuşmak” anlamına geldiğidir. Heidegger, kelimenin anlamının değiştiğini söyleyemeyiz ama gerçek durumun, dikkat edildiği takdirde, görülmeyen bir basitlik içinde saklı olduğunu söyler (Heidegger, 1958: 255). Ona göre *Legein* kelimesinin önemi, ölümlülerle bağlantılı olmasında ortaya çıkar. *Legein*, ölümlülerin *Logos*

ile ilişkisinde açığa çıkar. Ölümlülerin konuşması ve söylemesi, başlangıcından beri, *Legein* olarak, Konuşma ve Söylemenin uzatılması olarak, meydana gelmiştir (Heidegger, 1958: 255). Buna göre, insanın gözetimi, koruması olmadan, mahsulün toplanması nasıl mümkün değilse, Logos olmadan da *Legein*'in yani söyleme ve konuşmanın bir arada toplanmasından söz edilemez. Ölümlülerin söyleme ve konuşmalarının gözetilerek korumaya alınması, Logos ile *Legein*'in kökensel ilişkisine bağlıdır. *Metafizik Giriş*'te belirttiği gibi, Logos, kelime, söylem anlamında isimdir, *Legein* ise konuşmak, söylemek anlamında fiildir (Heidegger, 2000: 131). Heidegger'e göre Konuşmanın ve Söylemenin varlığı, uzatmanın (*étendre*) gücü dâhilindedir.

Heidegger bu noktada sorunun, dilin varlığı olarak ortaya çıktığını belirtir ve “Dilin varlığının, uzatmaktan aldığı bu damganın kapsamı nedir?” diye sorar (Heidegger, 1958: 256). Heidegger bu damganın, dilin varlığının ötesinde olduğunu belirtir. Çünkü Logos'un önünde bir araya geldiği ve uzatıldığı sürece, Söyleme (*Legein*), önünde birlikte uzatılanın gizlenmeme varlık kipini alır. Burada gizlenmeme, açıkta olma, gizli olanın açıklığa geçişi, mevcut olan şeyin mevcudiyetidir ki bu varolanın varlığıdır. Böylece dilin Logos ile bağlantısı *Legein*'de ortaya çıkmaktadır. Heidegger, Yunanlıların dilin varlığını, varolanın varlığından itibaren düşünmediklerini, dili, ses ve fonetik olarak ele aldıklarını belirtir. Bugün bizim *Lengage (dilbilim)* olarak kullandığımız, onlarda *langue (dil)* idi. Dilbilim, dilden farklı olarak ifadeler üzerine kurulmuştur ve bu da belirleyici kalmaktadır. Buna göre dil, ifadedir ifade de dildir (1958: 277). Yani Yunanlılar için dil, varolanlardan ayrı bir ifade değildir. Onlar için, görünen ve söylenen aynı şeyi ifade etmekteydi.

Heidegger dilin varlığının, ifade (*expression*) ve anlam (*signification*) ile sınırlandırılmasının, dilin kökensel varlığını anlamamızı engellediğini belirterek, dilin varlığını *Legein* ile ilişkilendirmek istemektedir. Böylece o, ifade ve anlamın, dilin varlığı alanını belirleme noktasında yetersiz olduklarını belirtir (1958: 256). White'ın da belirttiği gibi, Heidegger'e göre Herakleitos'un “logos” kavramı, zorunluluk gücüne benzer bir güç olarak olanın düzenini elinde tutar. Logos bu anlamda dil ya da akıl olarak değil daha çok kültür pratiği yoluyla oluşan “olanın düzeni” olarak anlaşılmalıdır (White, 2005: 127).

Legein (söyleme), gücünü, uzatmak (*étendre*) olarak; Konuşmak (*parler*) ise *Legein* olarak ortaya çıkarmaktadır (1958: 257). Taylor'un ifadesiyle, Heidegger'in geç dönem dil anlayışı anti-sübjektivisttir. Bu nedenle, dilin bir araç olarak görüldüğü düşünceleri eleştirmektedir. Heidegger insanın konuşmasından çok “dilin konuşması”ndan bahsetmektedir (Taylor, 2005: 433). Dilin konuşması, mevcut olanın gizlenmemesinden kaynaklanır ve mevcut olanın önünde uzanması gerçeğine uygun olarak, *Legein*, önünde-birlikte-uzanmaya-bırakmak (*Laisser-étendu-ensemble-devant*) olarak belirlenir. Logos, görüneni, olup biteni önünde-uzanani, kendiliğinden görünmeye, kendini ışıpta göstermeye getirir. Peter McCormick'in ifadesiyle, Heidegger'de konuşma, varlığın kökensel salınımı (*Ereignis*) olarak belirlenmiştir. Varlığın kökensel salınımında dilsel özün açıklığa çıkması söyleme olarak yerleşmiştir (McCormick, 1974: 26). Kendi varlığında konuşma, *Legein (söyleme)* ile aynıysa o halde “işitmek” nedir?

Heidegger, *Legein* olarak söylemenin, anlamı ifade eden sestten itibaren belirlenmemesi gerektiğini ileri sürer. Söyleme, yayılan sese göre belirlenmediği takdirde, söylemeye karşılık gelen *işitme* de, kulağa çarpan ve yakalanan sese göre belirlenemez. Heidegger'e göre, eğer işitmek sadece seslerin iletilmesi ve yakalanması olsaydı, sesin bir kulaktan girip diğerinden çıkmasından ibaret olurdu (Heidegger, 1958: 257). Bize söylenen şeyle bir araya gelmediğimizde böyle bir durum yaşarız. Ama bize söylenen şey, önünde-uzanan ve bir araya toplandıktan sonra sunulan şeydir. İşitmek tam da, bize yöneltilen, bize söylenen söze odaklanan, bu bir araya toplanmadır.

Heidegger sadece kulak kesildiğimizde gerçek anlamda işitebiliriz diyerek, işitmenin anatominin ya da fizyolojinin açıkladığı kulak organı ile mümkün olmadığını belirtmektedir. Bilimler açısından, işitme olgusunu dikkate aldığımızda, akustik olgusundan yola çıktığımız sürece her şey tepetaklak olur. Bu nedenle yanlışlıkla, bedensel işitme organlarının, dinleme eylemini tam olarak oluşturduğu sanılmaktadır. Oysa Heidegger'e göre, dinleme ve düşünceyi takip etme anlamındaki işitmede, bu işitmenin yalnızca *manevi düzeydeki* bir aktarımını görebiliriz (Heidegger, 1958: 258). Heidegger işitmenin ne olduğu noktasında, bilimin söylediklerinin ötesinde basit bir şey ileri sürmektedir. Ona göre kulaklarımız olduğu için işitmiyoruz, işittiğimiz için kulaklara sahibiz.

Zahmetsiz ve iradesiz bir işitmeden farklı olarak Logos'u dinlemek, *bir şeye katılma biçimindeki bir hazır bulunmadır*, bu sayede biz, tamamen kulak kesiliriz (Heidegger, 2018: 187). Heidegger burada söz konusu olanın kulak kesilmek olduğunu söylüyor. Eğer Logos zaten açık ise, ortada ise o zaman onu dinleme bir baskı ile değil de itaat ile mümkündür. İnsan eğer dinlemeye hazır olursa, pusuda bekler ve gerekli

donanımına hazır olursa dinleyebilir. Logosu dinleme, uyanık ve ilgili bir dinlemedir. Bu kulak kesilerek dinleme, otantik dinlemedir. (Heidegger, 2018: 188-89). Richardson'un da belirttiği gibi, Heidegger'de dilin özü, ses veya anlamda aranmamalıdır, ama tam tersine “dil-in-söylemesi” ve “açığa-çıkma-ya-bırakma” arasındaki tam özdeşlikte aranmalıdır (Richardson, 2003: 496). Clark da dilin söylemesinin, insan konuşmasının, çağrıya karşı cevap niteliğinde oluşunun, Heidegger'in holistik düşüncesiyle açıklığa kavuşabileceğini belirtir (Clark, 2002: 73).

Bu durumda öncelikle hatalı dinleme ve gerçek dinleme ayrımı yapılmalıdır. Gerçek dinleme, bir araya toplamamız saf bir şekilde dinleme gücümüze taşındığında, kulakları ve seslerin basit izlenimini unutup, kulak kesildiğimizde gerçekleşir. Yani, bize söylenenlerin bir parçası olduğumuzda gerçekten dinlemiş oluruz (Heidegger, 1958: 259-260). Bizler, gök gürültüsünü, ağaçların hışırtısını, motor sesini, şehrin gürültüsünü duyuyorsak, bunun nedeni, onların bir parçası olmamızdır. Nasıl ki hatalı işittiğimizde işittiğimiz şeyin değil de kulaklarımızdan kaynaklanan bir eksiklik olduğunu düşünüyorsak, gerçeğin sesini duymadığımızda da hatalı olan sesin kaynağı değil bizizdir. Şu halde gerçek dinleme, Legein'in söylediğini dinlemedir. Söylenen şeyi söyleme Legein'dir, önünde-birlikte-uzanmaya-bırakma. Gerçek dinleme Legein'in bir parçası olduğunda mümkündür.

Gerçek dinleme için sahip olmamız gereken tavır ortaya koyduktan sonra şimdi neyi dinliyoruz diye sormak gerekir. Bu soru sorulduğunda bile, söylemenin merkezinde bizim değil, Legein'in olduğu ortaya çıkar. Legein'in ortaya koyduğu ya da söylediği, Logos'un söylediğidir. Ama Legein, ortaya koyduğu şeyi, kendisiymiş gibi ortaya koyar. Birini ve aynısını bir araya koyar. Öyleyse Legein'in söylediği de duyulan da Logos'un söylediğinin “aynısı”dır. Aynısı kavramı bizi “Homolegein”e yani Logos'un aynısını söylemeye götürmektedir. White'ın da dediği gibi, Logos'un, önünde-birlikte-uzanmaya-bırakma anlamı olarak Legein, “ortak” özellik olarak, her yer ve zamanda aynı kalacaktır. Bizi de ilgilendiren bir durum olarak, bu birliğin şeylerde kendisini farklı yollarla ve farklı zamanlarda görünümüne çıkarması, varlığın kendisini açmasına ve tarihe olanak tanır. Heidegger bunu şeylerin kendilerini görüntüye çıkardığı “açıklık” ya da “aydınlık” olarak görmektedir (White, 2005: 128).

Ölümlülerin dinlemesi, Homolegein olunca gerçekleşir. Çünkü biri ve aynısını uzatan bu Legein, Homolegein'dir yani “Logos”un konuştuğu gibi konuşmak, “Logos”a karşılık olmaktır. Dinlemek, Legein aracılığıyla Homolegein'dir ki şimdiden önünde-birlikte-uzanmaya-bırakılmış olanı, önünde-uzanmaya bırakır. Bu mükemmel ortaya koyma, Legeindir ve Logosun kendini ortaya çıkardığı şeydir. Demek ki Logos'un ne olduğu, Legein'i takiben ortaya çıkmaktadır. Legein yoluyla kendi açıklığı içinde ortaya çıkan Logos, artık bilinen bir Logos'tur (*the Logos*). Legein yoluyla Logos'un söylediğini işitmek, Homolegein ile yani Logos'un dediğinin aynısı demekle gerçekleşir. Homolegein gerçekleştiğinde, Logos artık bilinen Logos olmaktadır (*the Logos*).

Bu nedenle Logos (*artık bilinen Logos*) uzatmaktır, koymaktır: önünde-uzanan şeyin önünde-birlikte-uzanmaya-bırakma'nın saf olgusudur, bizzat önünde-uzanmış olan şeyin birlikte-önünde-uzanmayı-oluruna-bırakma'nın saf olgusudur: onu, kendi pozisyonunda oluruna bırakmadır. Logos, kendi varlığını, saf toplama (*recueillir*), bir araya getirme (*rassembler*) ve uzatmanın (*étendre*) saf olgusu olarak varlığını göstermektedir. Logos, ilk bırakmadan itibaren ilk toplamının orijinal bir araya gelmesidir. Buradan Heidegger'in Logos tanımı çıkmaktadır: Logos “*bir araya toplayan koyma*”dır. (Heidegger, 1958: 260). Bu ne anlamdadır. Dahlstrom'un ifade ettiği şekliyle, varlıkların, anlamlı bir şeyin önünde bulduklarıdır, yokluktan varlığa geçerek, önlerindeki şeylerle ilişki içinde olmaları veya birlikte olmalarıdır (Dahlstrom, 2001: 191).

Burada Logos-Legein-Homolegein'in Aynı şeyi söylemesi Herakleitos'un panteist düşüncesini ortaya koymaktadır (1958: 269). Logos'un ne olduğunu anlamak açısından ve Logos ve Varlığın birliğini ortaya koymak açısından böyle bir düşünce son derece önemlidir. İnsanın kendini ve Varlığı bilmesi Logos'la olan bu kökensel ve bağlantısal düzlemde anlaşılmalıdır. Kendini Logos aracılığıyla bilen insan, dolayısıyla Logos'u da dinleyebilmiş ve bilebilmiş biridir. Buradan itibaren, Logos'u dinleyebilen yani onun söylediğini işitip aynısını söyleyenin (*Homolegein*) kim olduğu sorusuyla, “bilge”nin dinlemesi konusu daha iyi anlaşılabilir.

4. BİLGELİK: LOGOS'A AİDİYET

Fragmanda geçen işitme, ölümlülerin işitmesidir. “beni değil/*ce n'est pas moi*” yani işittiğiniz eğer benim sesimse bu gerçek işitme değildir, diyor Herakleitos. Burada söylenmek istenen, kulaklarımızın insan sesine ve akışına takılı olduğu sürece hiçbir zaman gerçek anlamda işitmiş olamayacağıdır. Böylece Herakleitos, yalnızca kulakların zevkine hitap edecek bir işitmeyi reddederek başlıyor. Ama bu bizi gerçek

dinlemenin ne olduğu meselesine götürmektedir. Öyleyse kulak da, işitme de şimdiye kadar bildiğimizden çok farklı doğadadırlar.

“Beni değil .... işiterek”. Heidegger, böyle bir girişin, dikkatleri gerçek işitmenin ne olduğu meselesine hazırlamak için yapıldığını söylüyor. Burada, ölümlülerin dinlemek için dönmesi gereken yön ortaya çıkmaktadır. Beni değil, diyerek, dinlenilmesi gereken makama vurguda bulunmuş oluyor. Bu nedenle Heidegger burada söz konusu olanın “*belki de daha ziyade bir ayrılma ve atlama*” olduğunu belirtiyor (Heidegger, 2018: 187) Neye doğru? Gerçek dinleme, Logos’a doğru olmalıdır. (Heidegger, 1958: 261). Burada bir aidiyet ortaya çıkmaktadır. Logos’u işiten kişi artık ona ait olmaktan başka bir şey yapamaz. Bu nedenle de onu dinledim, biliyorum ama şimdi onun uzağındayım denemez. Logos’u dinlemek demek şimdiden dinlemiş olmak, ona bağlı olmak ve boyun eğmek demektir. Bu nedenle Logos, adlandırıldığı andan itibaren herhangi bir şey olamaz. Dinlemeyle birlikte Logos, Logosa ait olmaktan başka bir anlam taşımamaktadır. Logos’u işitmek eğreti bir dinleme ile mümkün olamaz, Logos’u işitmek, dinlemeye elverişli bir aitliğin içinde durmayı gerektirir.

Homolegein, Logos’u dinlemenin Logos’la aynı olduğunu dile getirir (*Logos’a karşılık olmak, Logos’un konuştuğu gibi konuşmak*). Dinlemek, kelimenin tam anlamıyla *Logos’a* aittir ama dinlemenin gerçekleşmesi *Legein*’dir. Dinleme gerçekleşince bu söyleme olur. Böylece ölümlülerin gerçek duyması olan Homolegein, Logos ile aynı şeydir. Ama bu sadece dinlemek anlamındadır. Yoksa Logos’la aynı şey değildir. Homolegein dinlemekten daha fazlası olmayarak, *Legein* olarak kalmaktadır: önünde-birlikte-uzanmaya-bırakmak. Uzanmanın varlığı, “bir araya toplayan koyma”da, Logos’tadır; *Legein* ise söylemedir. Yani *Legein*’de Logos’un bir araya toplaması bulunmamaktadır.

Herakleitos, Homolegein’in dinlemesinin “bilge”nin dinlemesi olduğunu söylüyor. (Heidegger, 1958: 262). Bilgelerin bilgisi, kavramanın ötesinde, görmenin ve işitmenin aynı anlama geldiği bedensel olmayan bir tutarlılık yolunu (*davranışı*) belirtir. Bilge, kendisine verilene bağlı kalabileni, ona uyum sağlayabileni, ona yol açabileni belirtir. Heidegger bu anlamda yatkinlığın, doğrudan gelen yetenek ve beceriklilik olarak ele alınmasının diyalektik bir ifade olduğunu söylüyor. Bu nedenle, bilgenin gerçek anlamı, Heidegger’e göre, “en yatkin” (*bien disposé*) olarak anlaşılmalıdır. Bilge, Logos’a en yatkin olandır. Heidegger, başından beri “en yatkin olma”nın (*disposé*), “verilmiş/vergi”den (*dispensé/geschickt*) daha fazlası olduğunu ifade eder. Bilgenin davranışı, bir araya toplayan *Koyma*’nın (*Logos*), şimdiden önünde-birlikte-uzanmaya-bırakılmış şeyleri, önünde-uzanmaya-bırakan şeye bırakmasıdır (1958: 263).

“En yatkin olma” ancak gerçek dinleme Homolegein olduğunda, ölümlü *Legein*’in Logos’a boyun eğmesinde ortaya çıkar. Öyleyse “bilge”, en yatkin olarak, bir araya toplayan koyma ile ilgili olmaya başlamış kişidir (Heidegger, 1958: 263). *Legein* uygun olana ve kökensel-olarak-toplayan-önceden-koyma tarafından açılan bir-araya-getirmede, yeniden-koymaya-boyun eğer. Ancak, en yatkin olan (*bien disposé*), Yetenekli olan (*la bonne Disposition /das Geschickliche*) değildir, çünkü “Yetenekli olan” (*la bonne Disposition*), ölümlülerin davranışlarında yatkinlik olarak bulunan tüm verilmişleri (*dispensé/ geschickt*), kendisinde bir araya getirir. Heidegger bu durumda Logos’un “Bir araya toplayan koyma” olarak tanımının hala yetersiz kaldığını ifade eder. Çünkü Logos’un aynı zamanda “Yetenekli Olan” olarak da anlamının önemi üzerinde durur (*la bonne Disposition /das Geschickliche*).

Ne zaman bilge olunur? Ne zaman Homolegein olarak Logos’un dediğinin aynısının söylemesi (*Legein*) işitilerek, söylenir? Herakleitos “*Her şeyin bir olduğunu bilmek bilgecedir*” diyor. Heidegger burada “Herşey Birdir” ve “Bir Herşeydir” ikisini de yazarak ikisinin birliğini göstermek istemektedir (1958: 265). Heidegger kelimelerin kolay telaffuz edildiği kadar kolay anlaşılmadığını söylüyor. Anlamak kolay değildir, çaba gerektirir. “Bir” ve “Herşey” sadece iki kelimedir ama sonsuz çeşitlilikte anlamlar barındırmaktadırlar. Ancak bu sonsuz anlamlar, sadece sorgulayan düşüncenin tereddütlü ihtiyatlılık içinde yaklaşması ile mümkündür. Heidegger, dünyayı açıklama telaşında olanlara “Herşey Birdir” güvenilecek ve bir bakıma her zaman ve her yerde doğru olan bir formül olarak görünecektir, diyor. Oysa Herakleitos asla “Herşey Birdir”i bu anlamda dile getirmemiştir. Onun düşüncesi, düşüncenin kaderinden çok önce gelen ve yalnızca onu takip eden adımlar olarak görülmelidir (1958: 265). Richardson’un da belirttiği gibi, Heidegger’de düşünme, Logos yoluyla olmalıdır. Düşünme sadece Logosa bağlı olmak değil, aynı zamanda ona hizmet etmeye yönelik de olmalıdır (Richardson, 2003: 499). Böyle bir düşünme de bilgeliği ortaya koyar. Logos’un *Legein* ve Homolegein ile ilişkisi çerçevesinde, ölümlüler artık Logos’un ne olduğunu da anlamaya başlayabilirler. Demek ki Heidegger, özne merkezli düşüncelerle Logos’la aramızdaki yarığın çok genişlediği bir düzlemde değil, biz ölümlülerin *Legein* ve Homolegein yoluyla, Logos’u işitebilme zeminimizden itibaren Logos’u bilebileceğimizi (*Bilgelik*) öne sürmektedir. Heidegger

Logos'u bilebildiğimiz olgusal düzlemi ortaya koyduktan sonra, Logos'un neliği üzerinde durabileceğimizi belirtmektedir.

5. LOGOS'UN ÖZÜ: HERŞEY BİRDİR

Heidegger, söz konusu fragmanın, şu şekilde açıklanabileceğini belirtiyor: Logos'un sözünü dinlemek ve onun "Herşey Birdir" formunun altında dinlenen şeyi tekrar ederek, söylediği anlama dikkat etmek bilgecedir. Demek ki Logos'un söyleyecek bir sözü vardır. Onun dediği de "Herşey Bir"dir. Ancak, "Herşey Bir"dir cümlesi, Logos'un kelime olarak ifade ettiği ve anlam olarak anlaşılmasını sağladığı şey değildir. Bu cümle, Logos'un ilan ettiği bir cümle olmanın ötesinde, Logos'un varlığını nasıl ortaya çıkardığını dile gelir (1958: 266).

Bir nedir? "Bir", birleştiren şey anlamında "Yegâne-Bir"dir. Biraraya toplayarak birleştirir. Önünde-birlikte-uzanmaya-bırakma, önüne-uzatarak, olduğu gibi ve bütünlüğü içinde toplayarak bir araya getirir. Yegâne-Bir, bir araya toplayan koyma olarak birleştirir. Bu, toplayan ve kendisiyle Birleştiren, bir araya koyan Birleştirmedir, öyle ki Birleştirme, Bir'dir ve bu şekliyle, Yegânedir. Herakleitos'un cümlesinde ifade edilen "Herşey Birdir", basit bir işarettir, bize Logos'un ne olduğunu işitmemizi sağlayan şeydir (1958: 266). Yani mesele bizim hakikatin "herşey birdir" demek olduğunu bilmemiz değildir. Çünkü "Herşey Birdir" Logos'un bir özelliğidir.

"Herşey" nedir? Heidegger "herşey" in ne anlama geldiğini anlamak için Herakleitos'un 7. Fragmanına başvurur. Burada geçen "varolan her şey...", Logos olarak, Bir araya toplayan koyma, mevcut olan her şeyi, gizlenmemişliği içinde, her şeyi koymadır. Koymak, burada korumaya almak anlamındadır. Mevcut olan Herşey, kendi özgül mevcudiyetinde korumaya alınmıştır, insan Legein'i mevcut şeyin üretimi için her defa onu aramaya gidebilir. Logos, mevcut şeyi mevcudiyetinde, öne koyar ve bırakır yani yeniden koyar. Mevcut olmak: *bir defa ortaya çıkınca, gizlenmemişlik içinde (açıklıkta) sürmektir*. Logos Önünde-birlikte-uzanmaya-bırakma olarak, şeyi kendi mevcudiyetinde mevcut olarak açığa çıkarır (1958: 267). Buradan Logos'un "physis", "aletheia" ve "polemos" ile olan ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Çünkü mevcut insanlar olarak, hem her şeyin açık olmadığını hem de mücadele içinde olduğunu görmekteyiz. Legein, aletheia'yı açıkta bırakır, açıkta olan olarak yayar ve uzatır. Her açığa çıkma, gizlenmeye sunulan şeyi ortadan kaldırır. Ama ortaya çıkarmak da gizlemeyi gerektirir. Aletheia, gizlilikte dinlenir, ondan çizim yapar, kendisi tarafından geri bırakılanı öne alır. Aletheia ile hareket halinde olan Logos da hem gizleyen hem de açığa çıkarandır (Heidegger, 1958: 267).

Bu durumda "doğa"nın (physis) gerçekten ne demek olduğunu bilmesi hem Logos'un hem aletheia'nın hem de polemos'un bilinmesi ve açıklanması anlamında önemlidir. Heidegger konuyla ilgili Herakleitos'un 112. Fragmanına işaret etmiştir: "*ölçülü olmak en büyük erdemdir. Bilgelik doğaya kulak vererek hakikati söylemek ve doğru olanı yapmaktır*". Heidegger, fragmanı şu şekilde tercüme ediyor:

Ölçülü olmak en büyük erdemdir. Bilgelik doğaya kulak vererek hakikati söylemek ve doğru olanı yapmaktır. Mesajın içinde ayakta durma olarak bilgi ki bu hem söylemede hem de yapmada durmadır. Bilgi insan tarafından yapılabildiği düzenlenmiş değil ama ona gelmiştir, Logosu dinleme yoluyla elde edilir (Heidegger, 2018: 191).

Bilgi/bilgelik, otantik olarak ve kendinde "söyleme" ve "yapma"dır, Bu da Legein'dir. Mesaj-içinde-ayakta kalmak (*hem söyleyerek hem de yaparak*) olarak bilgi, bir katılım içinde salınmakta ve örülmektedir yani, kendi kendine ortaya çıkan bir şeyden kendini gösteren şeyle birlikte ve onunla uyum içinde olmaktır. Bu fragmana göre işitme veya dinleme ilişkisi, doğaya doğru olmalıdır. Bu nedenle Heidegger, Logos ve Legein'in sınırının düşünme, anlama ve akıl ile belirlenmesini doğru bulmaz. Düşüncenin sınırının mantık bilimi ile belirlenmesi bizi gerçek düşünceden uzaklaştırır (Heidegger, 2000: 130). Bilgelik, iletilenin ne olduğunu bilmektir, onda kalmaktır. Bu bilgi, kendi içinde zaten eyleme geçmeye ve yapmaya gerçek bir hazır olma halidir, kabul edenin/ilgilenenin üzerinde temellenir. Öyleyse, Logos, konuşma, dil ve ifade etmeden çok doğa ile ilişkili olabilir mi? Bu durumda doğanın (physis) ne olduğunu bilmek gerekir.

Heidegger, "Physis" kelimesinin, başlangıçta "varolan" anlamına geldiğini belirtir: "*Batı felsefesinin Yunanlılar arasında ilk ve belirleyici yayılımı sırasında, bütünsel olarak varlığın sorgulanmasının gerçek çıkışını yaptığı dönemde, varolana physis deniyordu*" (Heidegger, 2000: 14). Physis'in daha sonra "doğa" olarak çevrilmesiyle, physis ya fiziksel olarak nesnelere ve nesnelere durumlarını belirtmiştir ya da şeylerin özünü, istikrarını, sabitliğini belirtmiştir. Gizlenmemişlik olarak Varlık olan Physis, aletheia ile aynı şeyi ifade eder ve mantığın sistemleşmesiyle de kaybolup gitmiştir (Heidegger, 2000: 127). Böylece Physis, özsel olarak sahip olduğu oluş ve görünüş özelliklerinden uzaklaşmış ve buna bağlı olarak Logos da norm haline gelerek düşüncenin karşısına geçmiştir. Bu durumda Logos'un kökensel anlamının

açınlanmasında Phusis'in kökensel anlamının bilinmesi son derece önemlidir. Heidegger Phusis'i şöyle açıklamaktadır: “*Ortaya çıkma olarak Phusis, her yerde deneyimlenebilir: örneğin göksel olaylarda (güneşin doğuşunda), denizlerin kabarmasında, bitkilerin büyümesinde, hayvanların ve insanların rahimden çıkmasında*” (Heidegger, 2000: 15). Oluş ve görünüş, phusis'in kurucusu olduğu gibi, Logos da onunla özdeşleşir. Heidegger de phusis ve logosun birliği olarak Varlık ve Düşüncenin kökensel birliği üzerine düşünmüştür (Heidegger, 2000: 128). White'ın belirttiği gibi Herakleitos *phusis*'i hem *Logosun* bir özelliği olarak ve hem de olan olarak anlıyor. “Phusis” olanın kendisini ifşa etmesine ve ortaya çıkmasına olanak verir, oluruna bırakır. Burada açığa çıkıp orda devam etmek söz konudur: yani kendi kendini açması (Varlık) ve açılarak ifşa olup ortaya çıkma (Olan) söz konusudur (White, 2005 : 129).

Şimdi de Logos'un “polemos” ile olan ilişkisine değinmek gerekir. Bunun için Herakleitos'un 53. Fragmanına değinmek gerekir: “*Savaş (polemos) her şeyin babası ve kralıdır: Kimini Tanrı, kimini insan olarak ortaya çıkarır; kimini köle kimini özgür kılar*” (Herakleitos, 2009: 137). Kontogianni'nin de belirttiği gibi bu fragman, phusis'in ve logos'un temelini anlamamız noktasında oldukça önemlidir ve *Metafizğe Giriş* kitabınının iç tutarlılığı, bu fragman çerçevesinde gelişmiştir (Kontogianni, 2019: 205).

Heidegger, fragmanı şöyle açıklar:

Burada adı geçen polemos, insani anlamda bir savaş değil, ilahi ve insani olan her şeyin önünde hâkim olan bir çekişmedir. Herakleitos'un düşündüğü gibi, mücadele her şeyden önce esasen ortaya çıkanın karşıtlık içinde ayrışmasına izin verir; ilk önce konum, statü ve rütbenin ortaya çıkarken kendilerini oluşturmalarına izin verir (Heidegger, 2000: 65).

Kontogianni'nin de belirttiği gibi, şiddetli mücadele ve ortaya çıkma, mücadelenin, karşıt güçleri sınırlayarak doğurduğu ölçüde ve mevcudiyetin çatışma içinde, karşıt güçler olarak ortaya çıkan ve kendini dayatan ayrı bir güç olarak ortaya çıktığı ölçüde birbirini ima eder. Burada “bir araya gelme yoluyla” Logos açığa çıkar ve diğer yandan da mücadele var olur (Kontogianni, 2019: 207).

Heidegger için, Varlık, Logos ve Phusis'in durmak, kalmak anlamları yoktur, daha ziyade, varlıkta kalma, sürme, devam etme yani oluş anlamına sahiptirler. Karşı karşıya gelmede, ayrılma vardır, faylar, mesafeler, boşluklar, eklemeler açılır. Ama burada birliğin bozulması ve ortadan kalkması değil Varlığın oluşması ve yeniden toplanması anlamı vardır. Yeniden toplanmaya izin vermesi nedeniyle Polemos ve Logos aynı şeydir (Heidegger, 2000: 65). Aletheia, logos ve polemos ilişkisini daha iyi anlamak için, Herakleitos'un 123. Fragmanı'nı da ele almak gerekir: “*doğa gizlenmeyi sever*” (Herakleitos, 2009: 283).

Heidegger, “Ortaya çıkarken görünmek, gizlilikten çıkmak ve bu sebepten, gizlilik ve gizlenmeden kaynaklanma esasen varlığa aittir” diyerek, fragmanı şu şekilde çevirir: “*varlık (ortaya çıkan görünüm) doğası gereği kendini gizlemeye eğilimlidir*” (Heidegger, 2000: 120-121). Buradan Varlık ile görünüş arasında bir birlik ortaya çıkar. İnsan da, varlığın varlığını ortaya çıkarma yolunda mücadeleye giriştiği ölçüde, onların karşıtlığı ile karşılaşır. Varlığın geri çekilmesi, onun kendini harekete geçirme gücünün dâhilindedir, geri çekilme yoluyla gizlenme, ortaya çıkma tarafından ima edilir. Polemos, Phusis'in çiçek açmasının doğasında var olan, örtüden kopan ve dolayısıyla çiçek açan şeyin, kayıp giden şeyi kökeni olarak ilan ettiği mücadeledir. Phusis, görünüş lehinde ve ona karşı bir mücadeledir, çünkü sürekli bir ortaya çıkıştır, ancak bu sabitliği sağlayan kaynağı, kalıcı olarak gözden gizlenir. Öyleyse Logos, ancak, aletheia, phusis ve polemos ile olan özdeşliğinde anlaşılabilir. Heidegger'in bu kavramları açıklama nedeni, “Herşey Birdir”in anlamının açıklanması içindir. “Herşey Birdir”in anlaşılabilmesi için, phusis'in polemos ile ilişkisi bilinmelidir.

Böylece Logos'un “bir araya toplayan koyma” ve “doğasının hem gizleyen hem de açığa çıkan olarak” tanımları sonunda “Herşey Birdir” Logos'un özü olarak ortaya çıkmaktadır. Heidegger yeniden bağlamak (*rattacher*) ve birbirine bağlamak (*relrier*) kelimeleriyle ortaya çıkan birleştirme (*Unir*) ediminin Legein'e ait olduğunu söyleyerek Logos ile Legein'in farkını ortaya koymaktadır. Logos “Herşey Birdir”, Legein ise Birleştirendir (1958: 267). Herşey Birdir, gece ile gündüz, yaz ile kış, savaş ile barış, uyanıklık ile uyku arasındaki farklılık gibi ayrılıkların önünde-birlikte-uzanmaya-bırakmaktır. Böylece şimdiki mevcut olmayandan ayıran dış mesafe boyunca (*karşıtına doğru*) taşınan şeyi, bir araya toplayan koyma, onu kendi taşımada uzanmaya bırakır. Koyma olgusu bile, bu taşımada, taşıyandır. Bir, kendisi taşımaz. Legein'de bulunan bu Birleştirme (*Unir*), ne çerçevedeğimiz şeylerin tamamının kavranmasının sınırlanması, ne de karşıtların bir uzlaşmada birbirine bağlanmasından memnuniyet duyulması demektir (1958: 267). Öyleyse “Herşey Birdir”, Logos'un ne olduğunu söylüyor. Logos, Herşey Birdir'in kendini nasıl açığa çıkardığını söylemektedir. Her ikisi de aynı şeydir. Bu da Heidegger'in de belirttiği gibi Herakleitos'un panteizmini ortaya koyar (1958: 269).

6. LOGOS'UN İÇERİĞİNİN HOMOLEGEİN'LE TAMAMLANMASI

Homolegein, kendi birleştirme gücünü gözeterek, Bir'de bir araya gelir. Homolegein meydana geldiğinde, en yatkın olan gerçekleşir. Ama Homolegein asla En Yatkın Olanın kendisi değildir. “Yegâne-Bir, Birleştiren-Bütün yagane En Yatkın olandır”. Yegâne olan, kelimenin tam anlamıyla En Yatkın Olan'dır ki bu Logos'tur. Aynı şekilde ölümlü Legein, Homolegein olarak En Yatkın olana boyun eğer ki o da kendi tarzında en yatkın olandır. (Heidegger, 1958: 268). Ama Logos, En Yatkın olan, nasıl, her şeyi kendisine ait olana gönderen gönderinin toplanması olabilir ya da kelimenin tam manasında kader olabilir? Bir araya toplayan koyma, tüm gönderileni kendisinde bir araya getirerek, önünde-uzanan varlık olarak oluruna bırakır, mevcut olan ve olmayan her şeyi yerinde tutar, bir araya getirerek her şeyi Bütünün korumasına bırakır. Böylece her şey ve her biri kendilerine özgü olana boyun eğer ve kendi dünyasına gönderilebilir. Heidegger burada 64. Fragmana değinir: (*mevcut*) olan her şey, yıldırım tarafından yönetilir (onları mevcudiyete yönelterek). Böyle bir yönetme aynı zamanda Bir araya toplayan koyma'dır, Logos'tur. Ama aynı zamanda Yıldırım, Zeus'u adlandırır. Yüce Tanrı, her şeyin kaderidir. Öyleyse, diyor Heidegger, Logos, “Herşey Bir”dir, Yüce Tanrı'dan başkası değildir. Logos'un varlığı Tanrının ilahlılığı noktasında bize bir bakış sunmaktadır (Heideggeri 1958: 269).

Heidegger bu noktada, Logos, Herşey Birdir ve Zeus'un özdeşliğinin ortaya çıktığını ve bunun Herakleitos'un pantezimini ortaya çıkardığını ileri sürer. Herakleitos, düşünür olarak kendinden bir düşünce geliştirmemektedir sadece düşünmeye sevk etmektedir. Logos ve Zeus'un özdeş olduğunu söylemekle, aynı zamanda çok ağır bir şeyi düşünmeyi sağlıyor. Heidegger sonraki yüzyılların bu ağır şeyi düşünmek ve kabul etmek yerine, unutkanlığın verdiği rehavetle, bu yükten kutulmayı tercih ettiklerini ileri sürer (1958: 269). Bu özdeşliği açıklamak için, 32. Fragmana yeniden değinmek gerekir: “*Bir, Yegâne Bilge, istemiyor. Ve gene de Zeus adıyla adlandırılmak istiyor*” (Diels Kranz çevirisi).

Heidegger, burada “istemiyor/istemiyor”un, “istemek” fiili olmadığını ama “...için hazır olmak” anlamına geldiğini; basit bir gerekliliği ifade etmediğini; ama bir şeyi geri getirip kendisiyle ilişkilendirerek kabul etmek, olduğunu belirtir. İlk cümle: “*Yegane-Birleştirici-Bir, Bir araya toplayan koyma, ...hazır değildir*” şeklinde anlaşılmalıdır. Neye hazır değildir? Yegâneliğe, Zeus adı altında bir araya getirilmeye. Zira “Bir, bu şekilde bir araya getirilmesi sonucunda, Bir Zeus olarak görünecektir ve bu “görünme” basit bir görünme olarak kalacaktır. Bu durum, Bir açısından öncelikle tedirginlik yaratan bir durumdur. Burada “Legein” söylemek, konuşmak anlamının yanında “adlandırmak” anlamına gelir. Adlandırmak, adlandırarak göstermektir (*faire apparaitre*). İsimde bir araya gelen ve bırakılan, bu bırakma olgusunun kendisi, önünde-uzanmak ve görünüre çıkarmaktır (Heidegger, 1958: 270). Adlandırmak, aydınlatıcıdır, ışığa çıkarmaktır, açığa çıkana getirmektir (Heidegger, 2018: 190). İlk satırdaki Bir, Logos'tur, tüm verilmişlerin (*disposné*) Dağılımıdır (*Dispensation*). Zeus adı altında görünmeye hazır değildir. Çünkü “Bir”, mevcut olan diğer şeyler arasındaki herhangi biri değildir. O, Yegânedir. Zeus ise hem diğer şeylerden biridir hem de mevcut olan yüce bir şeydir. Zeus, kendisini özel kılan özellik bir yana, mevcudiyete boyun eğmiştir, ona verilenler, hisse olarak verilmiştir, herşeyi, bir araya toplayan Bir'in içinde, kaderde, bir araya gelmiştir. Zeus kendisi “Bir” değildir, yıldırım olsa da ve bu şekilde yönetse de, kaderin Dağılımını (*Dispensation*) tamamlamaktadır. Öyleyse Bir'in, Yegâne Bilge'nin, Zeus olarak adlandırılmak istememesi, diğer şeyler arasında bulunan mevcut bir şeyin varlık seviyesine indirgenmeyi kabul etmemesinden kaynaklanır. Zeus'un diğer şeyler “arasında” olması, “tüm diğer mevcut şeylerin üstünde yükseltilmiş” olmak anlamındadır.

Ama ikinci satırda, Bir/Yegâne Bilge, Zeus adını kabul etmektedir. “İlk önce kabul etmeyip de sonradan kabul etmesi nasıl oluyor?” diye sorarsak, Heidegger cevabın şimdiden söylendiğini belirtiyor. Çünkü Bir/Yegâne Bilge, kendinde Logos olarak algılanmamaktadır, ama Herşey olarak görünmektedir, o halde mevcut şeylerin hepsi, bu Birin altındaki Herşey olarak, mevcut Yüce şeyin (*Zeus*) idaresi altında, kendini açığa çıkarmaktadır. Yüce şeyin yönetimi altındaki mevcut şeylerin tamamı, Zeus olarak Bir'dir. Zeus mevcut şeylerin idaresine sahip iken, “Bir” kendisi “Herşey Birdir” olarak *Logos*'tur, Bir araya toplayan koyma olarak, Logos olarak Bir. Logos En Yatkın olandır yani Kaderin kendisidir: “*gönderilenin mevcudiyetteki toplamıdır*” (1958: 272). Ölümlülerin merkezlerinde Logos'tan başka bir şey yoksa, Bir araya toplayan koyma, o halde ölümlü Legein, iyi düzelenmiş bir tarzda, kendini Logos'un tamamına taşır. Ölümlü Legein, Logos'un gölgesinde dinlenir. Bu yolla Kader, Homolegein için uygundur ve Logosa tayin edilmiştir. Legein en yatkın olandır ama asla Yeteneğin kendisi değildir. Böylece Logos, Legein ve Homolegein ile birlikte kendi tüm tanımlarının gerçekleşmesini bulmakta ve tanımın içeriği dolmaktadır. Heidegger'e göre, Herakleitos'un kendi düşüncesinde anlam, logostur ve bunu ifade etmek için başka kelimeler de kullanmıştır. Bununla da düşünmenin nasıllığı üzerinde durur Heidegger. Bütün'e Logos'tan hareketle ve Logos içinden ulaşılır, çünkü Bütün, kendisini Logos'a göre üretir, yani söylemler ve

eylemler, herşeyi, olandan (*kata phusin*) getirerek ve ne olduklarını belirleyerek (*okhos ekhei*) kendilerini *Logos*'ta tamamlarlar.

7. HOMOLEGEİN'İN LOGOS'LA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İNSANIN TUTUMU

Ölümlü Legein *Logos*'a uyduğunda, Homolegein gerçekleşmiş olur. Otantik bilgiyi *kabul etme* (*Homolegein*) *Logos* ile olan itaatkâr ilişkiye bağlıdır. Bilginin insan tarafından yapıp düzenlenmediğini, tam tersine, *Logos*'u işleme yoluyla ona gelen bir bilgi olduğunu belirtmek açısından, Homolegein önemli bir yer edinmektedir. Homolegein, Bilgelikten önce otantik bir bilginin mevcudiyetini ileri sürmektedir. Öyleyse bu otantik bilgiyi kabul etmek, yeniden dile getirmek Homolegein'dir.

Homolegein, yalnızca, bir kişinin diğeriyle aynı şeyi söylediği, böylece bir yerde ve bazı noktalarda iki özdeş kanının mevcut olduğu anlamına gelmez. Tam tersine şu anlama gelir: bir başkasının söylediğine eşdeğer olmak, onu kabul etmek ve dolayısıyla söylenenleri kabul etmek ve teslim olmak. Homolegein öyle bir kabuldür ki başka birinin söylediği şey, kendini göstermesi yoluyla, kendini bir şey olarak gösterdiği için anlaşma ve taviz gerektiren bir kabuldür. Başkasının söylediğini teslim etmek ve kabul etmek zaten onunla aynı fikirde olmaktır.

Bu nedenle uyum (*harmoni*) hem birinde hem de diğesinde var olan aynı görüşten oluşmaz, daha ziyade farklı bireyler olarak bir insanın ve diğersinin, aynı şeyin, her ikisine de hitap ettiğini kabul ederek, birbirleriyle aynı fikirde olmalarıdır. *Logos*'un içinden ve *Logos*'tan hareketle düşünme, Varlığı *phusis* olarak ortaya çıkarır. *Aletheia*'da bulunan birbiriyle çelişen güçleri (*polemos*) veya *phusis*'in kendini açmasını ölçerek yani kendini açma ve geri çekilme olayları, Heidegger'in "*harmoni*" dediği şeyi oluşturur. Öyleyse, her aynılıktan önce Homolegein'in Aynılığı, Farklılığa dayanmaktadır: sadece farklı olan aynı olabilir. Aynıdan bu farklılığı sayesinde, farklı olanın kendisi aynı kalır. Aynının aynılığı, farklılığın farklılığı, kendisiyle aynı ve aynılığa bağlıdır. Otantik bilgi uyumu (*harmoni*) kabulden oluşur (Heidegger, 2018: 191).

Bu uyum düşünüldüğünde burada açıklanması gereken bir nokta vardır. Bir yandan uyumlu olunan şey vardır diğeryandan uyum gösterilen durum vardır. Uyum, sayısız şeyle ilgili ortaya çıkabilir: şu ya da bu konuyla, davranışla, görevle ilgili olabilir. Uyum, insanlar arasında çok çeşitli açılardan görülebilir. Ama insanlar, çoğunlukla, diğery insanlarla uyum içinde değildirler. Uyumla ilgili endişe de buradan kaynaklanmaktadır. Ama buna rağmen uyumun olduğu durumlar da vardır. Öyleyse mevcut uyum, uyumun meydana geldiği uyumla aynıdır. Tam olarak temel bilgiyi oluşturduğu yerde diğersinden farklı bir uyum olmamalysa Homolegein neyle uyumludur? *Logos*'a boyun eğerek işittiği bilgi ile uyumludur. Çünkü Legein, *Logos*'un söylediğini söyler. Gerçek uyum (*harmoni*) "*Logos*" ile uyum olduğu zaman var olur. *Logos*'u itaatkâr bir şekilde dinlemekten elde edilen bilgi, şundan ibarettir: *Logos* ile aynı şeyi söylüyorum: Bir, Herşeydir (Heidegger, 2018: 192).

"Herşey Birdir" in bizim için önemi nedir? *Logos*, varlığını, Legein'de açığa çıkararak, görünür hale getirdiğine göre, Legein, insan davranışı kipinden fazlasıdır. Ancak Heidegger, *Logos*'un temelinde, ölümlü bir varoluş biçiminin yüceltilmesi ve onun Yegâne Bire aktarılmasının söz konusu olduğunu belirtmektedir. O halde Herakleitos'un 50. fragmanına göre Ölümlü Legein, kendi başına mevcudiyetin ve mevcut olan her şeyin dayanağı olan Yetenek'in (*Disposition/Geschick*) yani *Logos*'un bir taklidi ve benzerinden başka bir şey değildir. (1958: 272). Heidegger bu durumda gelecek itirazlara karşı şimdiden bir cevap olarak, bu düşüncenin alternatifini düşünmek için, Legein'den üstün bir *Logos*'un kabul edilmemesi gerektiğini ileri sürer. Böyle bir cevapla da Heidegger, *Logos*'un insan aklının sınırları içinde anlaşılması düşüncesine karşı çıkmış olur.

İnsanın *Logos*'a aidiyet içinde eylemesi açısından, Legein çok önemli bir yer işgal eder. Çünkü Legein, *Logos* ile Homolegein arasında, birleştirici bir faktör olmaktadır. Heidegger, Homolegein'in Legein'inde açığa çıkan Varlık ile *Logos*'un Legein'inde ortaya çıkan Varlık'ın, ikisinin de, aralarında bulunan oldukça orijinal bir menşee sahip olduklarını belirtir. Ona göre düşünme meselesi, bu nokta üzerinden yürümelidir. Ama Heidegger ölümlülerin bu yola nasıl gideceğinin her zaman muammalarla dolu olduğunu belirterek, bunun hele ki içinde bulunduğumuz çağda büyük bir çaba ve dikkat gerektirdiğini ileri sürer.

İnsan eğer düşünme çabasına girecekse, söyleme (Legein) ile olan bağlantısına dikkat kesilmelidir. Dilin *logos* üzerinde Legein olarak kuruluşu, Legein'in kendisinin, sözcüklerde gerçekleştirilen konuşmanın kendini açması yoluyla, varlığın, orijinal olarak açığa çıkmaya gönderme yaptığı anlamına gelir. Ancak varlığın açığa çıkışı, onun gizlenmezliğiyle el ele giderse, bundan çıkan sonuç, açığa çıkma olarak Legein'in, varlığın perdelenmesine karşı olduğudur (Kontogianni, 2019: 219). Heidegger konuyu daha iyi

açabilmek için, bu noktada Herakleitos'un 93. Fragmanını ele almıştır: “*Delphoi'deki tanrının kehaneti ne açıklıyor ne de gizliyor, yalnızca işaret ediyor*” (Herakleitos, 2009: 221).

Bu fragmanda Legein tam olarak bir şeyi tezahür ettirme karakterine sahiptir ve gizlemenin karşıtıdır. Kehanet doğrudan açığa çıkmaz veya basitçe gizlemez; ama görmeyi sağlar, bu şu anlama gelir: ifşa ederken her şeyi açığa çıkarır ve açığa çıkarırken her şeyi gizler. Öyleyse Legein ve Logos ikilisi, Yunanca, insanın özüne ilişkin belirlemede, mevcut olanın, insan etrafında ve insan için toplandığı düşüncesine karşı, bir ilişkiyi ifade eder. Öyleyse insan, yalnızca varlıkla ilişki kurduğu, onu açığa çıkardığı ve gizlediği ölçüde “konuşmaya” sahip olabilir yani “varlığın varlığından” söz edebilir. Ancak Herakleitos, insanların, böyle bir çabaya girmek yerine, Logos'u işitmeye hazır olmadıklarını belirtir. Bu anlamda Herakleitos'un birinci ve ikinci fragmanları da çok önemli açılımlar sağlamaktadır.

Fragman 1: “*Bu her zaman mevcut olan logos'u insanlar yalnızca işitmeden önce değil, işittikten sonra da anlamıyorlar. Her şey bu logos'a göre olup bittiği ve ben her şeyi doğasına göre ayırt ettiğim ve nasıl olduğunu bildirip açıkladığım halde, söylediklerimle ve yaptıklarımın karşılaştıklarında acemi gibi davranıyorlar. Uykudayken ne yaptığını unutan diğer insanlar gibi bunlar da uyanırken ne yaptıklarının farkında değiller*”. (Herakleitos, 2009: 29)

Fragman 2: “*Logos her şeye ortak olmasına karşın, çoğunluk sanki kendilerine özel düşünceleri varmış gibi yaşar*” (Herakleitos, 2009: 33)

Bu fragmanlara göre insanlar, farklı olanın ima ettiği birliği anlayamayarak, kendilerini ve Logosu anlamamaktadırlar ve onları birliğin dışına atan, dağıtan sözlerle dağılıp yoldan sapıyorlar. Buna karşı insanların yapması gereken, Heidegger'in de belirttiği gibi, ikinci fragmanda geçen, “her şeyi kendi içinde bir araya getiren ve onları bir arada tutan” anlamındaki “ortak” kelimesine dikkat kesilmektir. İnsanlar, görünen farklılıkların arkasındaki “ortak” anlamı anlamadıkları sürece Logos'u da anlayamazlar. Heidegger, insanların “ortak” olanı anlamaları noktasında Herakleitos'un 114. Fragmanının da önemli olduğunu belirtir: “*Akla uygun konuşmak isteyenler, yasasına bağlı bir kentten daha güçlü bir şekilde her şeyde ortak olana sıkıca sarılmalıdır. Çünkü bütün insan yasaları tanrısal olandan beslenir. Bu tanrısal yasa her şeyi dilediğince yönetir ve her şeye fazlasıyla yeter*” (Herakleitos, 2009: 265).

Fragmana göre, bir kentte insanlar farklı olmasına rağmen, kentin birliği, insanları bir araya getiren ve aralarında birlik kuran “ortak” yasanın değişmezliğiyle güvence altına alınır. Toplum, farklılığı ortadan kaldırmaz ama hukukun kurduğu birlik içinde, hem toplum hem de birey korunur. Nasıl ki insanlar toplumsal alanda birlikte yaşamak için bu “ortak” yasaya boyun eğiyorlarsa, yaşamsal düzlem de de “ortak” olan birliğin kalıcılığını gözetmelidirler. Bireysel farklılıklara rağmen her şeyde “ortak” olarak birlik, fragmana göre, tanrısal yasalar tarafından sağlanmıştır.

Bu anlamda, Homolegein fiilinin analizi, logos'un birleştirerek bir araya getiren şey olarak anlaşılmasını ima etmektedir. *Metafizik Giriş*'te Heidegger, “*insan varlığının özü sadece varlığın özü üzerine temellenince belirlenebilir*” diyerek, Homolegein'in ortak ilkesini ortaya koymuştur (Heidegger, 2000: 143). Heidegger'in Homolegein fiilini “Logos'a uygun konuşmak” çevirisinden anlaşılıyor ki, Homolegein, “aynı fikirde olmak” anlamına gelir. Homo zarfı “hep birlikte olmak” anlamına gelir. Nitekim Homolegein fiilinde “anlaşma” anlamı yer alıyorsa, çoklukla desteklenen bu anlaşma ancak anlaşmanın bağlı olduğu tek bir ilkeye atıf yapılarak yapılabilir. Homolegein'in Logos'u işitebilmesi için dikkat etmesi gereken hususlar noktasında Heidegger, Herakleitos'un 43. Fragmanını dile getirir: *densizliği (ölçüsüzlük) yangından daha çabuk söndürmeli*. Heidegger bu fragmanı şu şekilde açıklıyor: Logos'un ölçüsünden çıkmamak, ona boyun eğmeyi gerektirir (*Homolegein*). Ölçüsüz olanlar sınırı aşanlar ve Legein'in varlığını unutanlardır (1958: 274).

Öyleyse bütünü göremeyip, parçalayan insanlar, tüm varlığın bir araya geldiği ve içkin birliğinde ayakta durduğu logos'u işitemeyen ve göremeyen insanlardır. Demek ki Logos, Varlıktaki bütünü oluşturur. Buradan da yine Logos'un physis ile aynılığı ortaya çıkmaktadır. Varolan şeyler, bütüne yani Logos'a karşı istikrarlı bir şekilde dururlar. Bu son durumda Logos, varlığın, yani istikrarlı bir araya toplamanın, kendinde tutulmasıdır.

İnsanın içinde bulunarak açtığı ve erişilebilir kıldığı dünya, kendi tutarlılığı ve içsel birliği içinde polemos aracılığıyla “doğar”. Polemos, insanın, varlığını ortaya koyma mücadelesi olarak ortaya çıkar. Heidegger polemos'u “birbiriyle kendini açıklamak” olarak tercüme ederek, bunu logos'a bağladığında, logos'un dilsel boyutuna geri döner, ancak bu boyutun kendisi Logos'un bir boyutu olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Dolayısıyla logos, söylem olmadan önce, içeriğinden bağımsız bir kavramsallaştırma aracı anlamında kendisiyle birdir. Eğer polemos logos'un bir biçimiye, bunun nedeni polemos'un, logos tarafından ifade

edildiği şekliyle görünüşe getirilen şeyi açığa çıkarma konusunda, insanın kararlılığını belirtmesidir. Varlıkların varlığının açığa çıkmasında, görünüş uğruna ve ona karşı mücadele olarak ortaya çıkan Polemos, logos ile özdeşliği ışığında, "açıklama"nın birliğini bozmamaktadır. Bu nedenle Heidegger'e göre, insanın kim olduğunu bilmek bilimsel bir tanımla ulaşılabileceğimiz bir şey değildir, ancak insan, varlığın kendini açmasında ilerlerse, onu kendi varlığına getirmeye çalışırsa, yani ona biçim vererek, yeni bir şeyi yansıtarak, özgün ve şiirsel bir üretimde bulunursa ne olduğunu ortaya çıkabilir (Heidegger, 2000: 153-154).

Sonuç olarak, Heidegger, Logos'un tanımlarından itibaren gelinen noktada, Herkleitos'un 50. Fragmanda söylediği şey, Heidegger'e göre şöyle olmalıdır:

Beni dinlemeyin, size konuşan ölümlü beni; ama Bir araya toplayan koyma'ya karşı dikkatli olun; ona ait olmakla başlayın; o zaman kesin konuşmayı işiteceksiniz; böyle bir işitme, önünde-uzanmayı-oluruna-bırakma'dır, önünde Birlikteliğin uzatılmasıdır, biraraya getiren uzanmaya-Bırakma'dır, Bir araya toplayan koyma'dır. Önünde-birlikte-uzanmaya-bırakma, uzanmaya bırakınca, en yatkın olan meydana gelir (1958: 273).

Zira En Yatkın olan, yani yegâne Yetenek, herşeyi bir araya getiren Yegâne Birdir.

Başka bir ifadeyle de şöyledir: “*bana değil ama Bir araya toplayan Koyma'ya ait olmak ve kulak vermek: Aynı'nın uzanmasına izin verin: En Yatkın olan kendinden bir şeyleri açığa çıkarır (Bir araya toplayan Koyma): Her şeyi birleştiren Bir*” (1958: 273).

8. SONUÇ

Heidegger, Batı düşüncesinde dilin varlığının, Herakleitos'un varolanın varlığını düşünmek için, Logos'u yönetici kelime olarak kullandığı andan itibaren, varlığın ışığından itibaren ortaya çıktığını belirtmiştir. Ama daha sonra Logos'un mantığa dönüşmesiyle bu ışık sönmüştür. Heidegger, Logos'un gerçek anlamını bilmediğimiz sürece, daha da karanlıkta kalan bir derinliğe gömülmede olduğumuzu söylemektedir. İnsan, uzun zamandan beri, kendini diğer şeylerden ayırarak, şeylerle arasındaki mesafeleri derinleştirdikçe, kendi yalnızlığında karanlığa boğulmuş durumdadır. Bu nedenle Heidegger, söz konusu fragmandan itibaren izini sürdüğü Logos kavramı incelemesinde, karanlıklar içinde uyuyan insana seslenmiştir. Bu incelemeyle Heidegger, Varlık ve Düşüncenin birbirinden ayrıldığı ve bir kriz noktasına dönüştüğü günümüz düşüncesinin, şimdiden söylenmiş ama unutulmuş bir daveti dinlemekle aydınlığa kavuşabileceğini müjdelemektedir. Buna göre Logos'un “Herşey Birdir” çağrısı, felsefi düşünmenin temelinde yer almalıdır. Böyle bir düşünme, akıl yürüterek düşünmekten farklı olarak Logos'a aidiyet içinde ve onun açıklığında ona boyun eğmeyi gerektirir. İnsan, Logos'a rağmen değil, Logos'un bir araya topladığı herşey ile birlikte bir harmoni şeklinde eylemelidir. İnsan, farklılıkların, Aynı'nın farklılıkları olduğunu bilerek, görünen farklılıkları Logos'un açıklığında birleştirmelidir. Logos'un haykırışına duyarsızlaşan kulaklar, sadece aidiyet içeren bir dinleme tavrıyla, şimdiden dile gelen “Söz”e açık hale gelebilir. Sözün açık hale gelmesiyle, insan da varlığın ve düşüncenin bir olduğu bir düşünme noktasını yakalayacaktır. Heidegger, bunu gerçekleştirmek için, varlığın fırtınasına, polemos'una, aletheia'sına, Logos'una girmemiz gerektiğini söylemektedir. Çünkü Logos, tüm bu kavramlarla özdeş olarak Varlık ve Düşüncenin birliğini dile getirir.

KAYNAKÇA

- Clark, T. (2002). *Martin Heidegger*, Routledge.
- Dahlstrom, D. (2001). The scattered logos, in *A Companion to Heidegger's Introduction to Metaphysics*, Ed. By. Richard Polt and Gregory Fried, Yale Universty Press, pp. 83-102.
- Dorfman, E. (2006). La Parole qui voit, la vision qui parle: De la question du Logos dans "Etre et temps", *Revue philosophique Louvain, Fevrier*, 104(1), 104-132, Peeters Publishers. <https://www.jstor.org/stable/26342235>.
- Heidegger (2000). *Introduction to metaphysics*, Trad, by. Gregory Fried and Richard Polt, Yale University Press.
- Heidegger (1958). *Logos* (Heraclite, Fragment 50, in *Essais et Conferences*, trad. par Andre Preau, Tel Gallimard.
- Heidegger (2008). *Varlık ve zaman*, Kaan H. Ökten (Çev.), Bahçeşehir Üniversitesi.
- Heidegger (2018). *The inception of occidental thinking and logic: Heraklitus' doctrine of the logos*. Julia Goesser and S. Montgomery (Çev.), Ewegen, Bloomsbury.
- Herakleitos (2009). *Fragmanlar*. Cengiz Çakmak (Çev.). Kabalıcı.
- Küçükalp, K. (2008). *Batı metafiziğinin dekonstrüksiyonu: Heidegger ve Derrida*. Sentez yayınları.
- Kontogianni, E. (2019). Héraclite par Heidegger: le logos comme recueillement de la physis, *Les Cahiers philosophiques de Strasbourg* [En ligne], 45 | 2019, mis en ligne le 30 mai 2019, consulté le 09 novembre 2022. <http://journals.openedition.org/cps/1793>; DOI : <https://doi.org/10.4000/cps.1793>
- McCormick, P. (1974). Heidegger sur le chemin du langage, in *Philosophiques*, vol. 1, no 2. <http://id.erudit.org/iderudit/203011ar>.
- Richardson, W. J. (2003). *Heidegger: through phenomenology to thought*. Fordham University Press.
- Taylor, C. (2005). Heidegger on language, in *A Companion To Heidegger*, Ed. By Hubert L. Dreyfus and Mark A. Wrathall, Blackwell Publishing, pp. 433-455.
- White, C. J. (2005). Heidegger and the Greeks, in *A Companion To Heidegger*, (Ed. By Hubert L. Dreyfus and Mark A.) Wrathall, Blackwell Publishing.